

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 1. června 2021 ve věci č. 19237/16 – *Sdružení Accept a ostatní proti Rumunsku*

Senát čtvrté sekce Soudu rozhodl poměrem pěti hlasů ke dvěma, že došlo k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8 tím, že orgány státu jednak neochránily členy LGBT komunity účastníci se veřejného promítání tematického filmu před homofobními útoky ze strany protidemonstrantů a jednak účinně nevyšetřily, zda se jednalo o trestný čin motivovaný homofobií. Jednomyslně pak shledal porušení článku 14 ve spojení s článkem 11 v tom, že přítomná policie nezajistila výkon práva stěžovatelů pokojně se shromažďovat.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovateli bylo pět fyzických osob z LGBT komunity a sdružení Accept, organizace na podporu zájmů LGBT lidí v Rumunsku. Sdružení v únoru 2013 zorganizovalo promítání filmu zobrazujícího život stejnopohlavní rodiny, kterého se zúčastnili i stěžovatelé – jednotlivci. Daného dne pořadatelé zachytili na sociálních sítích výzvy k protidemonstraci při promítání, a proto formálně požádali policii o ochranu. Na promítání se sešlo asi 20 zájemců o film a 50 protidemonstrantů, přičemž před sálem hlídkovalo jedenáct policistů a sedm později přivolaných četníků. Narušitelé vykřikovali urážlivá a výhrůžná hesla, mj. i „smrt homosexuálům“. Někteří měli na sobě fašistické a xenofobní symboly, mávali vlajkou krajní pravicové politické strany (později rozpuštěné soudem) a zdáli se být příznivci krajně pravicového hnutí, které otevřeně vystupuje mj. proti sňatkům a adopcím u párů stejného pohlaví. Policie nezasáhla jinak než zabavením vlajek narušitelů nacházejících se v sále. Po zbytek promítání však zůstala mimo sál, přestože organizátoři požadovali její přítomnost přímo v sále. Když narušitelé zablokovali projektor, organizátoři promítání ukončili. Policie část narušitelů legítimovala.

Desítka osob poté podala trestní oznámení proti narušitelům a policistům, přičemž namítaly podněcování k diskriminaci, zneužití pravomoci a nošení fašistických, rasistických a xenofobních symbolů na veřejnosti, s poukazem na to, že policie selhala při zajištění pokojného průběhu akce a ochrany před násilnou skupinou. Motivem činů měla být homofobie. Oznámení bylo doplněno o videonahrávku incidentu a možná jména několika narušitelů. Trestní věc byla státním zastupitelstvím pouze formálně prošetřena a odložena, na základě stížností pak znovu otevírána. První dva roky se vyšetřování vůbec nezaměřilo na jednání narušitelů a až po více než čtyřech letech byl vůbec někdo z nich vyslechnut. Policie prezentovala incident jako „výměnu názorů“ a státní zástupci motiv homofobie přehlíželi. V roce 2017 bylo trestní stíhání definitivně zastaveno.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 VE SPOJENÍ S ČLÁNKEM 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé předně namítli, že jim státní orgány neposkytly ochranu před ponižujícím zacházením a neprovedly účinné vyšetřování incidentu; obojí přitom mělo být dáno předsudkem proti stěžovatelům kvůli jejich sexuální orientaci.

a) K přijatelnosti

S odkazem na skutkové okolnosti případu se Soud rozhodl věcí zabývat na poli článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy. V tomto ohledu věc zkoumal pouze ve vztahu ke stěžovatelům – fyzickým osobám a sdružení Accept jako právnické osobě nepřiznal postavení oběti a jeho stížnost odmítl.

Stran článku 3 Úmluvy, jehož se stěžovatelé rovněž dovolávali, dle Soudu stěžovatelé nepředložili důkazy vedoucí k závěru, že způsobené duševní strádání dosáhlo minimálního prahu závažnosti. Incident se navíc obešel bez fyzického útoku nebo další dohry a stěžovatelé měli nablízku policii, což

projednávanou věc odlišilo od věcí *M. C. a A. C. proti Rumunsku* (č. 12060/12, rozsudek ze dne 12. dubna 2016, § 116–110), *Identoba a ostatní proti Rumunsku* (č. 73235/12, rozsudek ze dne 12. května 2015, § 68–71) a *Begheluri proti Gruzii* (č. 28490/02, rozsudek ze dne 7. října 2014). Proto Soud stížnost na poli článku 3 zamítl.

Soud se poté vyslovil k použitelnosti článku 8 Úmluvy, na níž závisí i použitelnost článku 14. Konstatoval, že popsané slovní útoky zasáhly do duševní pohody a důstojnosti stěžovatelů, a tedy spadají pod pojem soukromého života. Navíc se udály v kontextu násilí a netolerance proti sexuální menšině, takže dosahují závažnosti nezbytné pro uplatnění článku 8.

Podle Soudu stěžovatelé vyčerpali vnitrostátní prostředky nápravy, byť pouze podali trestní oznámení. S odkazem na dřívější věc *M. C. a A. C. proti Rumunsku* (cit. výše, § 62–63) Soud shledal, že občanskoprávní žaloba i stížnost k Národní radě pro boj s diskriminací byly marné, když vláda neprokázala, že procesní požadavky na taková podání by byly pro stěžovatele splnitelné.

b) K odůvodnění

Ohledně obecných zásad výkladu článku 14 Úmluvy Soud odkázal na věc *Molla Sali proti Řecku* (č. 20452/14, rozsudek velkého senátu ze dne 19. prosince 2018, § 133–37). Připomněl dále, že sexuální orientace je pojem zahrnutý pod článek 14 a ospravedlnění rozlišování na základě tohoto kritéria si žádá ‚zvláště přesvědčivé a závažné důvody‘. Prostor pro uvážení státu je tedy malý. Stran obecných zásad týkajících se pozitivních závazků na poli článku 8 Soud odkázal na věc *Beizaras a Levickas proti Litvě* (č. 41288/15, rozsudek ze dne 14. ledna 2020, § 106–116). Také ochrana soukromého života před útoky ze strany jednotlivců spadá do prostoru pro uvážení státu. Účinné odrazení od závažných činů ohrožujících základní prvky soukromého života však vyžaduje účinná trestněprávní ustanovení a povinnost státu může zahrnovat i provedení účinného trestního vyšetřování. Trestněprávní sankce jsou sice prostředkem *ultima ratio*, ale Soud již shledal, že u závažných činů namířených proti fyzické nebo psychické integritě člověka si náležitá ochrana a odrazení žádají účinný trestněprávní mechanismus. Soud také rozhodl, že trestněprávní prostředky jsou nezbytné u přímých slovních útoků a fyzických hrozeb motivovaných diskriminačními postoji (*M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98, rozsudek ze dne 4. prosince 2003, § 152 a 111).

V projednávané věci Soud přihlédl k tomu, že policisté a četníci byli na místě incidentu od jeho počátku a v dostatečném počtu. To, že v podstatě nezakročili, ačkoli o to byli na místě výslovně žádáni, zaznamenali názory narušitelů a slyšeli obsah vykřikovaných nadávek, následně příslušníci bezpečnostních složek nezdůvodňovali nepřipraveností či nemožností zakročit. Dle Soudu lze v jejich přístupu i následném zkráceném hlášení o povaze incidentu spatřovat jistou podjatost. Učinil závěr, že orgány státu neposoudily správně nebezpečí, jež stěžovatelům od narušitelů hrozilo, a nezakročily k ochraně jejich důstojnosti před homofobními útoky.

Soud také konstatoval porušení povinnosti státu provést účinné vyšetření incidentu a jeho homofobního nádechu. Vnitrostátní orgány měly od samého počátku poznatky svědčící *prima facie* o tom, že slovní útoky byly motivované, nebo přinejmenším ovlivněné, sexuální orientací stěžovatelů. To podle judikatury Soudu vyžaduje účinné vyšetření trestněprávními prostředky schopnými objasnit možný motiv nenávisných činů s homofobními prvky a zjistit, případně i potrestat, jejich pachatele (*S. M. proti Chorvatsku*, č. 60561/14, rozsudek velkého senátu ze dne 25. června 2020, § 324). Soud zmínil nekomplikovanost skutkové stránky věci. Přesto trpělo vyšetřování průtahy a nikdo z protidemonstrantů nebyl vyšetřován, natož obviněn. Soud přitom již dříve shledal, že nezhájení trestního vyšetřování může snížit použitelnost důkazů získaných během fáze prověřování (viz, *mutatis mutandis*, *M. C. a A. C. proti Rumunsku*, cit. výše, § 122). Ačkoli stěžovatelé oznámili homofobní povahu útoku, orgány činné v trestním řízení ji nikdy řádně neproověřily. Po čase jen státní zástupce zmínil, že narušitelé měli fašistické symboly a byli sympatizanty pravicové organizace. Jejich projevy však byla interpretována jako ‚diskuse‘ a výměna názorů s příznivci stejnopohlavní rodiny. Jinými slovy, orgány činné v trestním řízení nezval homofobní podtext daného jednání v potaz. Z toho důvodu Soud shledal,

že neučinily rozumné kroky s cílem vyšetřit, zda slovní útoky byly motivovány homofobií. I tímto selháním orgány státu projevíly zaujatost proti členům LGBT komunity.

Uvedené závěry podle Soudu svědčí o tom, že stěžovatelé (jednotlivci) byli diskriminováni na základě své sexuální orientace. Došlo tedy k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 VE SPOJENÍ S ČLÁNKEM 11 ÚMLUVY

Dále stěžovatelé na poli článku 11 Úmluvy – samostatně i ve spojení s článkem 14 – namítali, že orgány státu neochránily jejich právo na svobodu pokojného shromažďování a nevyšetřily jednání, jež vedlo k přerušení jejich akce.

V této části Soud považoval za přijatelnou i stížnost sdružení Accept. Posléze odkázal na svou judikaturu k základním zásadám pro posouzení stížností na narušení pokojného shromáždění útoky jednotlivců ve spojení s pasivitou policie (*Berkman proti Rusku*, č. 46712/15, rozsudek ze dne 1. prosince 2020, § 45–49). Připomněl, že v demokracii právo na protidemonstraci nemůže přerůst do bránění výkonu práva demonstrovat (tamtéž, § 47). V projednávané věci měl Soud za to, že přerušení promítání filmu nesporně představovalo zásah do práva zaručeného článkem 11 Úmluvy. S ohledem na skutkové okolnosti (policie byla upozorněna na hrozící narušení a měla na místě dostatek policistů) Soud konstatoval, že orgány státu měly povinnost použít všechny dostupné prostředky k zajištění výkonu práva stěžovatelů pokojně se shromažďovat. Protože účinně nezasáhly k uklidnění situace, s vědomím obsahu homofobních urážek namířených proti stěžovatelům, nedostály svým pozitivním závazkům na poli článku 14 ve spojení s článkem 11 Úmluvy.

III. Oddělená stanoviska

Dle soudců Grozeva a Harutyunyana měla být stížnost na poli článku 14 ve spojení s článkem 8 odmítnuta pro nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy, když stěžovatelé nepodali občanskoprávní žalobu ani stížnost k Národní radě pro boj s diskriminací. Jednak totiž stěžovatelé měli poznatky o totožnosti narušitelů demonstrace a mohli je tak žalovat. A jednak zásah do chráněných hodnot, byť na poli článku 8, nebyl tak závažný jako v případě jiných stížností k Soudu, kdy došlo i k fyzickému útoku nebo hrozbám; u méně závažných činů nemusí právní rámec k zajištění nápravy zahrnovat jen trestněprávní nástroje. Přístupem většiny tak Soud neoponechal státu možnost, aby v rámci prostoru pro uvážení nastavil svůj systém nápravy, a v důsledku také nerespektoval zásadu subsidiarity.